

PATENT ve FAYDALI MODEL NEDİR?

Dr. Ender LEVENT

Maltepe Üniversitesi Tıp Fakültesi
Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalı
leventender@hotmail.com

Patent ve faydalı model, Türkiye’de ve dünyada ticari değer taşıyan bir buluşu taklit edilmekten koruyan, ülkesel ve bürokratik sınai mülkiyet hakkı tescil sistemidir. Alındığı ülke için sınırlı bir süre; üçüncü kişiler tarafından buluşun izinsiz olarak üretilmesini, satılmasını, kullanılmasını, ithal veya ihraç edilmesini engelleme yoluyla buluş sahibine resmi tekel hakkı sağlar. Patent 20 yıl, faydalı model 10 yıl sınai mülkiyet hakkının korumasını sağlar. Ancak; patentli buluşun, ticari olmayan kişisel kullanımlar için üretilmesinde herhangi bir engel yoktur.

Teknolojinin her alanındaki buluşlara yeni olması, buluş basamağı içermesi ve sanayiye uygulanabilir olması şartıyla patent belgesi verilir. Faydalı model belgesi ise “yenilik” ve “sanayiye uygulanabilirlik” kriterlerini sağlayan teknik çözümlere verilir. Faydalı modelde buluş basamağı aranmaz. Patente göre daha kısa sürede tescil edilir ve maliyeti daha düşüktür. Patent tescili süreci kısa sürede sonuçlanan bir süreç değildir; tescil süreci 3-7 yıl arasında değişir. Faydalı model tescili ise yaklaşık üç yılda sonuçlanmaktadır. Ancak, her ikisinde de koruma başvuru yapıldığı tarih, saat ve dakika itibarıyla başlamış olur. Faydalı model koruması; bazı ülkelerde vardır (Türkiye, Almanya, Fransa, İtalya, Çin ve Japonya) ve daha çok küçük ve orta ölçekli sanayiciler ile araştırma kuruluşlarının gerçekleştirdiği yeniliklerin, rakiplerce hemen taklit edilmesini önleyerek, onların ekonomik varlıklarının idamesine hizmet etmektedir.

Patentler alındığı ülkeler için hak sahipliği doğurur. Bu tekel hakkının hangi ülkelerde korunması isteniyorsa; o ülkelerin her biri için ayrı ayrı patent başvurusu yapılması gerekir. Uluslararası başvuru sistemi olan Patent İşbirliği Anlaşması (PCT: PATENT COOPERATION TREATY) veya bölgesel başvuru sistemi olan Avrupa Patent Sözleşmesi (EPC: EUROPEAN PATENT CONVENTION) aracılığı ile de başvuru yapılabilir. Bu birlikler, birliğe üye ülkelerden birine ilk başvuru tarihinin tüm üye ülkeler tarafından tanınmasını sağlar. Tek bir başvuruyla birden fazla ülkede patent başvurusu yapmış olursunuz. Bu size 30 ay gibi bir süre kazandırır ve bu sürenin sonunda belirlediğiniz ülkelerde patent tescili için ilerleyebilirsiniz ya da Türkiye’de patent başvurusu yaptıktan sonra “rüçhan hakkı”nızı kullanarak 12 ay sonra uluslararası faza geçmek için zaman kazanabilirsiniz.

Buluş kavramı patent hukukunun temelini oluşturur. Buluş; teknoloji alanındaki belirli bir sorunun yeni bir yöntemle çözümü olarak tanımlanır. Bu yenilikler; tamamıyla yeni bir makine, ürün, kimyasal bileşik veya bir yöntem olabileceği gibi bilinen bir makine, ürün veya yöntemde yapılan bir geliştirme de olabilir.

Buluşlar, buluş yapma faaliyetini özendirmek, sanayiye uygulanması ile teknik, ekonomik ve sosyal ilerlemenin gerçekleştirilmesini sağlamak için patent ya da faydalı model belgesi verilerek korunur. Buluşları iki şekilde koruyabilirsiniz, ticari sır olarak gizli tutabilir ya da patent/faydalı model tescili alıp yasal korumaya kavuşturabilirsiniz. Patent sisteminde kişiler geliştirdikleri buluşu topluma açıklamalarının karşılığında kendilerine verilen patent ile korunurken, ticari sırlarda bilgi gizli kaldığı sürece korunur. Patent ile ticari sır arasındaki fark budur.

Patent verilemeyecek konular aşağıda sıralanmıştır:

- Keşifler, bilimsel teoriler ve matematiksel yöntemler.
- Zihni faaliyetler, iş faaliyetleri veya oyunlara ilişkin plan, kural ve yöntemler.
- Bilgisayar programları.
- Estetik niteliği bulunan mahsuller, edebiyat ve sanat eserleri ile bilim eserleri.
- Bilginin sunumu.
- Kamu düzenine veya genel ahlaka aykırı olan buluşlar.
- Mikrobiyolojik işlemler veya bu işlemler sonucu elde edilen ürünler hariç olmak üzere, bitki çeşitleri veya hayvan ırkları ile bitki veya hayvan üretimine yönelik esas olarak biyolojik işlemler.
- İnsan veya hayvan vücuduna uygulanacak teşhis yöntemleri ile cerrahi yöntemler dâhil tüm tedavi yöntemleri.
- Oluşumunun ve gelişiminin çeşitli aşamalarında insan bedeni ve bir gen dizisi veya kısmi gen dizisi de dâhil olmak üzere insan bedeninin öğelerinden birinin sadece keşfi.
- İnsan klonlama işlemleri, insan eşey hattının genetik kimliğini değiştirme işlemleri, insan embriyosunun sınıai ya da ticari amaçlarla kullanılması, insan ya da hayvanlara önemli bir tıbbi fayda sağlamaksızın hayvanlara acı çektirebilecek genetik kimlik değiştirme işlemleri ve bu işlemler sonucu elde edilen hayvanlar.

Patent için gerekli olan yenilik şartı; patent başvurusunun yapıldığı tarihten önce, buluş konusunda dünyanın herhangi bir yerinde toplumca erişilebilir yazılı veya sözlü tanıtım, kullanım veya bir başka yolla açıklanan bilgilere, yani tekniğin bilinen durumuna, dahil olmamak olarak açıklanabilir. Bilinen bir ürünün geliştirilmiş kısımları için de patent alınabilir. Bu yenilik buluş niteliğinde olmalıdır. Buluş niteliği taşıması için, tekniğin bilinen durumu dikkate alındığında, ilgili olduğu teknik alandaki bir uzmana göre aşikar olmayan buluşun, buluş basamağı içerdiği kabul edilir. Faydalı Model için buluş basamağı kriteri aranmaz.

Alanında uzman kişi kimdir? Ortalama bilgi birikimine ve yeteneğe sahip, spesifik bir alanda pratik yapabilme yeteneğine haiz, aynı zamanda komşu/yakın alanlarda bahsi geçen önermeleri değerlendirebilecek seviyede, tekniğin bilinen durumundaki her dokümana ulaşabilecek yetkinlikte, buluş basamağı yeteneğine sahip olmayan kişi olarak tanımlanır.

Buluşun; beklenmedik etki (surprising effect) içermesi, uzun süredir bulunamayan çözümü içermesi, ilgili alandaki teknik önyargıya istisna teşkil etmesi, uzun süreli bir ihtiyacı ya da eksikliği karşılaması, rutin

teknik dışına çıkması (ticari bir başarı sağlaması), beklenmedik teknik bir ilerleme ortaya çıkarması, buluş basamağı içerme ihtimalini kuvvetlendiren unsurlardır. Buluş basamağının belirlenmesinde; Avrupa Patent Ofisi mahkeme kararlarında, problem/çözüm yaklaşımı kullanıldığı görülmektedir.

Bu buluş niteliği taşıyan yeniliğin patent alınabilmesi için diğer bir koşul ise; bu buluş konusu olan teknik çözümüm sanayiye uygulanabilir olmasıdır. Sanayiye uygulanabilirlik, buluşun tümüyle kuramsal olmak yerine pratiğe uygulanabilir özellik taşıması demektir. Patent, başvuru tarihinden itibaren 20 yıl süresince buluş sahibine resmi tekel hakkı sağlasa bile patent sahibi veya yetkili kıldığı kişi, patentle korunan buluşu kullanmak zorundadır. Kullanma zorunluluğu, patentin verildiğine ilişkin ilanın ilgili bültende yayınlandığı tarihten itibaren üç yıl içinde veya patent başvurusu tarihinden itibaren dört yıllık sürelerden hangisi daha geç sona eriyorsa gerçekleştirilir. Bu yapılmadığı takdirde patent üzerindeki koruma kaldırılmakta ve patentte belirtilen teknik buluş herkesin kullanımına açık hale getirilmektedir.

Patent ya da faydalı model hakkı tescil edilse bile, sizin başvurunuzdan daha önceki bir zamanda böyle bir buluşun yapıldığı ve toplumda bilindiği kanıtlanırsa; ki bu durum yenilik kriterinin sağlanmadığı anlamındadır; patent ya da faydalı model hakkı tescilli iptal edilebilir. Bu nedenle patent başvurusu öncesi iyi araştırma yapmak ve patent başvurusu yapmadan patent ile ilgili yeni ve gizli bilgileri paylaşmamak gerekir.

Patent Başvurusu nasıl yapılır:

Başvuru işlemlerini kendiniz yürütebilirsiniz ya da özel patent vekilleri sizin için başvurunuzu takip edebilir ve size yol gösterebilir.

Başvuru yaptıktan aylar sonra buluşunuzun yeni olmadığını öğrenmeniz para ve zaman kaybı nedeniyle ümit kırıcı olabilir. Bu durumla karşılaşmamak için; başvuru öncesi hatta ilk olarak yaratıcı fikir ortaya çıktığında; yayınlanmış patentler ve diğer dokümanlar üzerinden araştırma yapmak gerekir. Bu araştırma fikrinizin/buluşunuzun yeni olup olmadığını, patentlenip patentlenemeyeceğini öngörebilmek için gereklidir. Yapılacak bir ön araştırma ile buluş konusu tekniğin bilinen durumu konusunda bilgi sahibi olabilirsiniz.

Tüm dünyadaki teknik bilginin %80'i patent dokümanlarında yer alır. Yılda 2 milyona yakın patent başvurusu yapılmaktadır. Tüm dünyada yaklaşık 5.4 milyon geçerli patent bulunmaktadır.

Patent araştırması için ücretsiz veri tabanları:

Türk Patent ve Marka Kurumu: <http://www.turkpatent.gov.tr>
Avrupa Patent Ofisi: <http://ep.espacenet.com>
Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı: <http://www.wipo.int>
Japon Patent Ofisi: <http://www.jpo.go.jp/>
Amerika Patent Ofisi: <http://www.uspto.gov/patft/index.html>
Google Veritabanı: <http://www.google.com/patents>

Patent araştırması için ücretli veri tabanları:

<http://www.delphion.com>,
<http://www.derwent.com>,
<http://www.micropat.com>,
<http://www.wipsglobal.com>

Araştırma yapmadan Ar-Ge çalışmalarını başlatmamak gerekir. Araştırma yapılmadığı için Ar-Ge çalışmalarının %15-25'i boşa gitmektedir.

Yaptığınız ön araştırma sonucunda buluşunuza benzer bir ürün bulamamış olmanız buluşunuza patent alabileceğiniz anlamına gelmez. Buluşunuzun patentlenebilir olup olmadığı Türk Patent ve Marka Kurumu uzmanları tarafından yapılacak araştırma ve inceleme sonucunda ortaya çıkacaktır.

Türkiye'de patent başvurusu Türk Patent ve Marka Kurumu'na yapılır. Patent başvurusunda buluş konusu ürünün kendisi değil, buluşu açıklayan bir tarifname istenir. Patent başvuru dökümanı, buluşa ait kısa teknik bilgi içeren özet, buluşu açıklayan tarifname, korunması istenen teknik unsurları içeren istemler ve varsa resimlerden oluşur. Patent sadece istemlerde yazılan ve buluş niteliğindeki teknik bilginin sözel anlatımını korur.

Patent başvuru tarihi bu unsurların Türk Patent ve Marka Kurumu'na verildiği tarih, saat ve dakika itibarıyla kesinleşir. Başvurudan 18 ay sonra kurum bülteninde yayınlanır. Koruma süresi boyunca patentlerin yıllık koruma ücretleri Türk Patent ve Marka Kurumu'na düzenli olarak ödenmelidir. Aksi takdirde patent/başvuru hakkı sona erer.

Günümüzde; Türkiye'de patent vermek için tek yetkili kuruluş Türk Patent ve Marka Kurumudur. Sınai Mülkiyet Kanunu'ndaki (Kanun No:6769) yeni düzenlemeler, 10 Ocak 2017 tarihinde 29944 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş olup, "Türk Patent Enstitüsü Kurumu"nun adı "Türk Patent ve Marka Kurumu" olarak değiştirilmiştir. Bir kanun hükmünde kararname (KHK) ile Sınai Mülkiyet Hakları ile ilgili 551, 554, 555 ve 556 sayılı kanun hükmünde kararname bir araya toplanmıştır. Patent ve Faydalı Model tescilli alan buluşlar, 551 Sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında KHK ile korunmaya alınmıştır. Patente ilişkin haklarınızın ihlal edildiğini düşünüyorsanız başvuracağınız mercii, "Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemeleri" ile "Fikri ve Sınai Haklar Ceza mahkemeleri"dir. Patent hukuku ulusaldır ve itirazlar her ülkenin kendi mahkemelerine yapılır.

Türkiye'nin cari açığının çoğu sağlıkla ilişkili harcamalardan kaynaklanmaktadır. Sağlıkla ilişkili alanlarda teknoloji geliştirmek, özellikle ülkemizin geleceği açısından büyük önem taşımaktadır. Üniversite ve sanayi işbirliği için bi çok çağrısı ve destek fonlarını hepimiz duyuyoruz. Ancak; bu fonların ne kadarını etkin ve verimli olarak kullanabiliyoruz? Akademisyenlerin çoğu araştırmalarının bir bilimsel makaleye dönüşmesinden ötesini hayal etmiyor. Oysa bir bilimsel araştırmanın bulguları sanayiye uygulanabilirlik içeriyorsa, hem araştırmacı, hem üniversite hem de ülke ekonomisi büyük kazançlar elde edebilir. Buluşu yapan, araştırma ve geliştirme faaliyetleri süreci boyunca harcadığı zamanın, emeğin ve ekonomik harcamaların karşılığını alabilir.

Eğer bir buluş yaptıysanız ve bu buluşunuz sanayiye uygulanabilir ise buluş sahibi olarak haklarınızı buluşunuza patent almak suretiyle koruyabilirsiniz. Lisans ve devir sözleşmeleriyle patentten gelir elde etmeniz de mümkündür; ancak patent tek başına buluşun ticari değerini göstermez.

Kaynaklar:

1. Sınai Mülkiyet Kanunu (Kanun No:6769): Resmi gazete, 10 Ocak 2017/29944.
2. Türk Patent ve Marka Kurumu Yayınları: Patent /Faydalı Model Başvuru Klavuzu, Mart 2018.
3. Fikri & Mülkiyet Hakları Kitapçığı: İTÜNOVA Teknoloji Transfer Ofisi, Kasım 2017
4. Ayben Işıl Özdöğün, Patent Uzman Yardımcısı, Ar-Ge Merkezleri ve Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin Sınai Mülkiyet Hakları Kapasitelerinin Geliştirilmesi Projesi Sunumu Notları.
5. Gülben Karlıdağ, Sterling IP Avrupa Patent Vekili, Teknoparkistanbul Patent Semineri.
6. Ersin Dereli, Destek Patent Uluslararası Patent Vekili, Teknoparkistanbul Patent Semineri.
7. M.Kaan Dericioğlu, Ankara Patent Yönetim Kurulu Başkanı, MÜGİM Patent Semineri.